

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2024, c. 10, s. 2: 775-806

Kilise-Devlet Çatışmasının Gölgesinde XI. Yüzyıl Papalık Reformu Eleventh Century Papal Reform in the Shadow of Church-State Conflict

Mustafa Furkan DİNLEYİCİ

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi ABD,

Asist. Prof., Selçuk University,

Faculty of Theology Department of History of Religions

mfurkan.dinleyici@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8819-7770

DOI: 10.47424/tasavvur.1547453

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 10 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 10 Kasım / November 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Dinleyici, Mustafa Furkan. "Kilise-Devlet Çatışmasının Gölgesinde XI. Yüzyıl Papalık Reformu". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 10/2 (Aralık 2024): 775-806. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1547453>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Yaklaşık iki bin yıllık bir geçmişe sahip olan Papalık, tarihsel süreç içerisinde pek çok dönüm noktası tecrübe etmiştir. Bu dönüm noktalarından biri de XI. yüzyılda gerçekleşen Papalık reformu ya da çoğunlukla kullanılan ismiyle Gregoryan Reform'dur. Bu reformu önemli kılan husus, uzun yıllardır Avrupa'da devam eden Kilise-Devlet ilişkisinde bir kırılım yaratması ve bu kırılımın Papalık politikalarında ciddi bir dönüşüm meydana getirmesidir. Bu bağlamda, XI. yüzyıl Papalık Reformu'nu ele alan çalışmanın kapsamını; reformun ortaya çıkışını etkileyen tarihsel süreç, reformun Papalık tarafından benimsenmesi ve sistemli bir hale gelmesi ve Papa VII. Gregorius'un makama gelişiyle birlikte reform sürecinde yaşanan dönüşüm oluşturmaktadır. Reform sürecinin anlaşılabilmesi adına çalışmada ilk olarak reform öncesi dönemde Papalığın içinde bulunduğu durum ele alınmıştır. Cluny hareketinin ortaya çıkışı ve reforma etkisinden kısaca bahsedilmiş ve reform hareketinin yalnızca ruhban sınıfı tarafından değil keşişler ve halk arasında da benimsendiği gösterilmeye çalışılmıştır. Ardından IX. Leo'nun Papalık makamına gelmesiyle birlikte Kilise'de reformist yaklaşımın yaygınlaşması ve Leo'nun haleflerinin reformu sistemleştirme çabalarında değinilmiştir. Son olarak VII. Gregorius'un Alman İmparatoru IV. Henry ile girdiği mücadele ve bu mücadelenin sonuçlarından bahsedilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hıristiyanlık, Papalık, Gregoryan Reform, Kilise.

Abstract

The Papacy, which has a history of nearly two thousand years, has experienced many milestones in its history. One of these moments was the papal reform, or Gregorian Reformation as it is often called, which took place in the XI century. What makes this reform important is that it created a break in the Church-State relationship that had been going on in Europe for many years and that this break brought about a serious transformation in Papal policies. In this context, the scope of this study on the papal reform in the eleventh century includes the historical process affecting the emergence of the reform, the adoption and systematization of the reform by the papacy, and the transformation in the reform process with the accession of Pope Gregorius VII. In order to understand

the reform process, the study first examines the situation of the Papacy in the pre-reform period. The emergence of the Cluny movement and its impact on the reform was briefly mentioned and it was tried to show that the reform movement was adopted not only by the clergy but also by the monks and laity. Then, with the accession of Leo IX to the papacy, the spread of the reformist approach in the Church and the efforts of Leo's successors to systematize the reform were mentioned. Finally, the struggle of Gregorius VII with the German Emperor Henry IV and the results of this struggle are mentioned and the study is concluded.

Keywords: History of Religions, Christianity, Papacy, Gregorian Reformation, Church.

Giriş

Papalık, tarih boyunca geleneksel yapısını ve öğretilerini korumakla birlikte çoğu zaman içinde bulunduğu dönemin şartlarına göre hareket ederek küçük ya da büyük çaplı reform hareketleri gerçekleştirmiştir. Bu hareketler içerisinde en önemlilerinden biri de XI. Yüzyıl Papalık Reformu ya da diğer adıyla Gregoryan Reform'dur. Literatürde çoğunlukla Gregoryan Reform olarak isimlendirilen bu hareketin Papa VII. Gregorius'un (ö. 1085) etkisiyle Gregoryan olarak anılmasında haklılık payı bulunmakla birlikte bu tanımlama eksiktir. Çünkü reform hareketi Gregorius'un papalığından çok önce başlamıştır.¹ XI. yüzyılın ortalarından itibaren şekillenmeye başlayan ve yüzyılın sonunda nihai haline ulaşan reform hareketinin ele aldığı meseleleri anlayabilmek adına IX-X. yüzyıllarda Papalığın içinde bulunduğu durum hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Çünkü bu dönemde yaşanan olaylar yalnızca din adamları sınıfını değil, keşişleri ve ruhban sınıfına mensup olmayanları da büyük ölçüde etkilemiş ve toplumun her kesiminde, kilise içerisinde bir yenilenmenin zorunlu olduğu fikrini uyandırmıştır.

Karolenj İmparatorluğu'nun² parçalanması nedeniyle IX. yüzyıl Avrupa için oldukça zor ve kaotik geçmiştir. Meydana gelen otorite boşluğunu kendi yükselişleri için fırsat bilen krallıklar, siyasi ve askeri mücadeleler için

¹ Colin Morris, *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250* (Oxford: Oxford University Press, 1991), 81-82.

² 750-887 yılları arasında Avrupa'yı egemenliği altına alan imparatorluk.

girmişlerdir. Bu duruma ek olarak aynı zaman diliminde Emevilerin güneyden, Vikinglerin ise kuzeyden yapmış oldukları akınlar nedeniyle Avrupa baştan başa sarsılmıştır. Bu süreç, Avrupa'yı siyasi alanda etkilediği kadar dini alanda da etkilemiştir. İtalyan bir kardinal ve aynı zamanda Kilise tarihçisi olan Caesar Baronius (ö. 1607) 12 ciltlik *Annales Ecclesiastici* adlı eserinde Papalığın bu dönemini "*Saeculum Obscurum*" (Karanlık Çağ)³ olarak nitelendirmiş ve papaları "*meleklerin bile saygı ile önünde eğildiği havarisel makamı kirleten zalim canavarlar*" olarak tanımlamıştır. Baronius'a göre Papalığın Karanlık Çağı, Papa VII. Gregorius'un makama geçmesiyle birlikte sona ermiştir.⁴

Araştırmacılar tarafından Karanlık Çağ'ın ne zaman başladığına dair ortak bir kanaat belirtilmemekle birlikte, 904 yılında makama geçen III. Sergius'un (ö. 911) Papalığın yozlaşmasında kritik bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Öyle ki, III. Sergius'un papalığı ve devamında gelen yaklaşık 50 yıllık süreç, kimi tarihçiler tarafından Papalığın "Pornokrazi Dönemi" olarak da nitelendirilmiştir. Çünkü bu dönemdeki papalar sıklıkla ahlaksız yaşantıları ve gayri meşru ilişkileriyle anılmıştır.⁵ Bununla birlikte Papalıktaki yozlaşmanın Sergius'tan önce başladığını söylemek mümkündür. Nitekim 897 yılında "Kadavra Sinodu" ismiyle tarihe geçen hadise, Papalığın bir süredir bozulma içerisinde olduğunu gösterir niteliktedir. Bu bağlamda Kadavra Sinodu'ndan bahsetmeden önce süreci hazırlayan nedenlerden bahsetmek yerinde olacaktır.

Karolenj Hanedanı'nın en önemli imparatoru Charlemagne (ö. 814) Papalık ile oldukça iyi ilişkiler kurmuş ve Papalığın koruyuculuğunun üstlenmiştir. Onun benimsediği bu misyon Dindar Louis (ö. 840) döneminde de devam ettirilmiştir. Fakat bu dönemde ortaya çıkan problemler hem imparatorluğu hem de Papalığı etkilemiştir. Problemin temelinde miras meselesi yer almaktadır. Louis, imparatorluğun yönetimini üç oğlu arasında paylaşmış, büyük oğlu Lothar'ı (ö. 855) imparatorluğun eş naibi ve varisi olarak atarken; diğer

³ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Furkan Dinleyici, "Papalığın Karanlık Çağı: Saeculum Obscurum", *Hıristiyanlık Üzerine İncelemeler*, ed. İsmail Taşpınar - Dursun Ali Aykıt (Ankara: Sonçağ Akademi, 2023).

⁴ John C. Dwyer, *Church History: Twenty Centuries of Catholic Christianity* (New Jersey: Paulist Press, 1998), 155; Horace K. Mann, *The Life of the Popes in the Early Middle Ages* (Dryden House, Gerrard Street W.: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., Ltd., 1910), 34.

⁵ Williston Walker vd., *A History of the Christian Church* (New York: Scribner Books, 1985), 677.

çocuklarına krallıklar vermiştir. Bu durum ilk etapta kabullenilmiş olsa da Louis'nin ikinci kez evlenmesi ve bir erkek varisinin daha dünyaya gelmesiyle birlikte imparatorluğu yeniden paylaşırma girişiminde bulunması nedeniyle Lothar isyan etmiş ve Papa IV. Gregorius'a (ö. 844) başvurmuştur. Lothar, papadan aldığı destekle babasını mağlup etmiştir. Bu noktadan itibaren Papalık, imparatorluğun iç işlerine müdahale edebilecek bir konuma gelmiştir. Lothar'ın ölümünün ardından imparatorluk üçe bölünmüş ve Lothar'ın büyük oğlu II. Louis (ö. 875) miras olarak İtalya'yı almış imparator unvanına sahip olmuştur. Fakat o dönemde bu unvan yalnızca semboliktir. Çünkü artık imparatorluktan söz edilecek bir devlet kalmamıştır. Bu dönemde meydana gelen otorite boşluğunu fırsat bilen Papa I. Nicholas (ö. 867), Papalık otoritesinin imparatorluğun da üzerinde olduğunu iddia etmiş ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle Avrupa'nın tamamında bu iddiayı kabul ettirmeye gayret etmiştir. Bu iddia Nicholas'ın halefleri tarafından da benimsenmiştir. Erkek çocuğu olmayan II. Louis, varis olarak kuzenini atamasına rağmen dönemin papası VIII. Ioannes (ö. 882), Louis'nin amcası Dazlak Charles'ı (ö. 877) Roma'ya çağırarak imparatorluk tacını giydirmiştir. Bu hareketin Papalık için büyük bir sorun teşkil edeceği açıktır. Ancak Ioannes, Charles'tan aldığı yüklü miktarda rüşvetin gereğini yapmış ve imparator olarak onu tayin etmiştir.⁶

Bu süreçte hanedan içerisinde savaşlar meydana gelmiş ve Charlemagne'in kurmuş olduğu imparatorluk küçük krallıklara ayrılmıştır. Bununla birlikte imparator unvanı kullanılmaya ve papa tarafından İtalya'yı elinde bulduran krala verilmeye devam etmiştir. Frankların Avrupa'daki üstünlüklerinin sona ermesiyle birlikte İtalyan soylular sahneye çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Friulili Berengar (ö. 924) ve Spoletolu Guy (ö. 894), İtalya Kralı olmak için mücadeleye girişmiştir. Dönemin papası V. Stephanus (ö. 891), uzun süredir Papalığı rahatsız eden Guy ile anlaşma yapmış ve Papalık mülklerinden uzak durması karşılığında onu İtalya Kralı ve imparator ilan etmiştir. Guy'nin ardından yerine oğlu Lambert (ö. 898) geçmiş ancak yaşının küçük olması nedeniyle Berengar kendini kral ilan ederek Lambert'in üzerine yürümüştür.

⁶ Henri Pirenne, *Kavimler Göçü'nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi*, çev. Sinan Akbaytürk (İstanbul: Selenge Yayınları, 2022), 79-82; Eric J. Goldberg, *Struggle for Empire: Kingship and Conflict Under Louis the German, 817-876* (Ithaca and London: Cornell University Press, 2009), 331.

Bütün bu karmaşanın içerisinde Papa Formosus (ö. 896), Karolenj hanedanına mensup biri olan Doğu Francia Kralı Arnulf'u (ö. 899) duruma müdahale etmesi için çağırılmış ve İtalya'da barışı sağlaması halinde kendisini imparator ilan edeceğini söylemiştir. Arnulf teklifi kabul etmiş ancak sefer sırasında hastalanarak ülkesine geri dönmüştür. Bunun üzerine Lambert kendini tekrar kral ilan etmiş ve Papa Formosus'tan intikam almak için Roma'ya ilerlemiştir. Kendisi Roma'ya ulaşana kadar Formosus'un ölmüş olması, Lambert için herhangi bir şeyi değiştirmemiştir. Lambert, Papa VI. Stephanus'a emir vererek Formosus'un mezardan çıkarılarak bir sinodda yargılanmasını sağlamıştır. Papa tarafından yönetilen ve sonraki dönemlerde Kadavra Sinodu olarak isimlendirilen bu sinodda Formosus'un din adamlığından atılmasına karar verilmiş ve cesedi gömülme yerine Tiber Nehri'ne atılmıştır.⁷ X. yüzyıl vakanüvislerinden Cremona piskoposu Liudprand (ö. 972) detaylı bir şekilde yaşananları aktarırken mezarından çıkarılan cesede ilk önce papalık kıyafetlerinin giydirilerek Papalık tahtına oturtulduğundan, tıpkı yaşayan bir kişi gibi sorgulandığından, papalık süresi boyunca yaptığı atamaların geçersiz kılındığından, ceza olarak üç parmağının kesildiğinden ve kıyafetlerinin tekrar soyularak nehre bu şekilde atıldığından bahsetmektedir.⁸

Kadavra Sinodu'nun ardından Papalık, bir süreliğine Formosus taraftarları ve aleyhtarı olarak ikiye bölünmüş, art arda çok kısa süreliğine papalık yapan isimler ortaya çıkmış ve dönemin papaları, İtalyan soyluların etkisiyle kimi zaman darbe yapılarak kimi zaman nedeni belli olmayan ölümlerle makamlarını kaybetmişlerdir.⁹ Yukarıda ifade edildiği gibi bu dönemin öne çıkan isimlerinin başında Papa III. Sergius gelmektedir. Roma konsülü Theophylactus (ö. 924) ve eşi Theodora'nın (ö. 916) desteğiyle Papalık makamına gelen Sergius'un, ailenin kızı Marozia (ö. 937) ile gayri meşru ilişkisi bulunduğu ve sonraki süreçte XI. Ioannes (ö. 935) ismiyle papa olan kişinin bu ilişkiden dünyaya geldiği ifade edilmektedir.¹⁰ Theophylact ailesi, Sergius'un ölümünün

⁷ Susan Wise Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, çev. Mehmet Morali (İstanbul: ALFA, 2022), 508-512.

⁸ Liudprando di Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, çev. Paolo Squatriti (Washington D.C.: The Catholic University of America Press, 2007), 64.

⁹ Richard P. McBrien, *The Pocket Guide to the Popes* (London: Harper Collins, 2006), 132-136.

¹⁰ Nicholas Cheetham, *Keepers of the Keys: A History of Popes from St. Peter to John Paul II* (New York: Charles Scribner's Sons, 1983), 76; Brenda Ralph Lewis, *Papaların Karanlık Tarihi*, çev. Sena Nur Yavuz (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019), 19; Liudprando di Cremona, *The Complete*

ardından da Papalık üzerinde etkin bir güç olmaya devam etmiştir. Ailenin desteği sayesinde makama gelen X. Ioannes (ö. 928), Liudprand'ın aktardığına göre Theodora'nın sevgilisidir ve onun sayesinde önce Ravenna piskoposu ardından ise papa olmuştur.¹¹ Zaman içerisinde X. Ioannes ile aile arasında anlaşmazlık yaşanmış ve Ioannes hapse atılarak öldürülmüştür. Yerine gelen kişi ise Sergius ile Marozia'nın oğlu olduğu ifade edilen XI. Ioannes'tir. Bu noktadan itibaren Theophylact ailesi yalnızca siyasi olarak değil kan bağı yoluyla da Papalığı etkisi altına almıştır. Zaman içerisinde aile arasında anlaşmazlıklar meydana gelmiş, Marozia'nın bir başka oğlu II. Alberic (ö. 954) gücü eline geçirmiş ve oğlunu XII. Ioannes (ö. 964) ismiyle papa olarak seçirmiştir. Kadınlara, atlara ve avlanmaya düşkünlüğüyle bilinen XII. Ioannes'in, hiçbir Kilise öğretisini tanımadan hareket ettiği ve son derece ahlaksız bir yaşantı sürdürerek Papalığı kirlettiği ifade edilmektedir.¹²

Temelde Karolenjlerin yokluğunda meydana gelen otorite boşluğu nedeniyle yaşanan bu olaylar ve Papalığın içine düştüğü kötü durum, Alman Kralı I. Otto'nun (ö. 973) merkezi bir otorite inşa etmesi ve Papalığı da otoritesinin önemli bir parçası haline getirmesiyle sona ermiştir. Fakat Papalığın Karanlık Çağ'ın bittiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü I. Otto ve haleflerinin Papalığa karşı tutumu, Kilise-Devlet ilişkisinde yeni problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve Papalık için karanlığın başka bir yönünü göstermiştir. 955 yılında Avrupa'yı bir süredir tehdit eden Macarların askeri gücünü yok ederek büyük bir tehdidi ortadan kaldıran Otto, Avrupa'da büyük bir prestij yakalamıştır. Bölgesindeki siyasi birliği sağlamasının ardından yönünü İtalya'ya çevirmiş, zor durumda olan Papa XII. Ioannes'in yardım talebine cevap vermiş ve karşılığında papa tarafından imparator ilan edilmiştir. Otto, tıpkı Karolenjler gibi Papalık ile yakın ilişkiler kurmakla birlikte devleti yalnızca Papalığın koruyucusu konumunda görmemiş aksine devlet otoritesinin üstünlüğünü savunarak papaların otoritesinin geçici olduğunu ve yalnızca imparatorun izni ile

Works of Liudprand of Cremona, çev. Paolo Squatriti (Washington D.C.: The Catholic University of America Press, 2007), 133.

¹¹ Liudprando di Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, 97.

¹² Cheetham, *Keepers of the Keys: A History of Popes from St. Peter to John Paul II*, 76-78; McBrien, *The Pocket Guide to the Popes*, 140-142; Liudprando di Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, 222.

bu otoriteyi kullanabilecekleri fikrini benimsemiştir. Papayı hizmeti altındaki sıradan bir memurdan farklı görmeyen Otto'nun bu yaklaşımı belli kesimler tarafından tepki görse de sahip olduğu güç sayesinde Otto, kendi isteğine göre papaları görevden almış ve atamalar yapmıştır. Onun atamasıyla makama gelen Papa VIII. Leo (ö. 965), Otto'nun isteği üzerine Kilise içerisindeki huzursuzluğu sona erdirmek adına bir ferman yayınlamıştır. Bu fermanla papa, I. Otto'ya ve onun İtalya Krallığı'ndaki haleflerine sonsuza kadar papayı atama yetkisini vermiştir. Bunun üzerine hem Romalı din adamları hem de halk Otto'ya karşı ayaklanmış ve Leo'yu tanımayarak kendi papalarını seçmiştir. Fakat Otto bu ayaklanmayı şiddetle bastırılmıştır. I. Otto'nun oğlu II. Otto (ö. 983) ve torunu III. Otto (ö. 1002) döneminde de Papalığın durumu aynı şekilde devam etmiştir. İmparator tarafından atanan papalar, Kilise öğretilerini bir kenara bırakarak imparatorun hizmetine kendilerini adamıştır. Papalığın hiçbir otoritesinin ve saygınlığının kalmadığı bu dönem III. Otto'nun ölümüyle de sona ermemiştir. Siyasi otorite boşluğundan faydalanmak isteyen İtalyan aileler yeniden sahneye çıkmış ve gücü ele geçirenler Papalık üzerinde söz sahibi olmaya devam etmiştir.¹³

Görüldüğü üzere yaklaşık 150 yıl boyunca Papalığın adeta siyasi güçlerin oyuncağı olduğu, papaların ahlaksızlıkları ve Hıristiyanlığa aykırı eylemleriyle Kilise'nin sarsıldığı ve sonunda saygınlığını kaybettiği bir süreç yaşanmıştır. Problemlerin temeline bakıldığında feodal sistemin ve Alman İmparatorluğu'nun dünyevi otorite ile birlikte manevi otoriteye de sahip olarak egemenlik alanını genişletme isteği rahatlıkla görülmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, yaşanan bu süreç toplumun her kesiminde rahatsızlık uyandırarak reform taraftarlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Reform hareketinin merkezindeki fikir ise Kilise'nin özgürleştirilmesi olmuştur.

1. XI. Yüzyıl Papalık Reformu

IX-XI. yüzyıllar arasında Papalığın içerisinde bulunduğu durum Avrupa'nın tamamında büyük problemler yaratan Kilise görevlilerinin atanması sorununu meydana getirmiştir. Karolenjlerin kurduğu düzenin yıkılıp feodal yapının yaygınlaşması neticesinde yerel yönetimler güçlenmiştir. Bunun sonucunda feodal lordlar ve krallar, kendi topraklarında inşa ettirdikleri kilise ve

¹³ Dinleyici, "Papalığın Karanlık Çağı: Saeculum Obscurum", 40-50.

manastırlara atamalar yapmış, aynı zamanda atadıkları piskopos ya da başkeşiş ruhani otoritenin sembolü olan yüzük ve asa vermiştir. Böylece bu yapıların yalnızca idari yöneticiliğini değil manevi yöneticiliğine de teslim ettiklerini göstermişlerdir. Bu durumun neticesinde atanan piskopos ya da başkeşiş, Roma Kilisesi'nin başında bulunan papa yerine kral veya soylu bir aileye bağlılığını sunmuştur. Yöneticilerin akrabası ya da yakınları arasından seçilerek dini makamlara atananlar çoğunlukla eğitimsiz, din adamları sınıfı için belirlenen kurallara uygun bir hayat yaşamayan, evli ya da kadınlarla ilişkisi olan kişilerdir. Bu durum da o dönemin bir başka önemli sorunu haline gelen din adamlarının bekareti meselesini gündeme getirmiştir. Evli din adamları söz konusu olduğunda ilgili makamın ve kilise mülklerinin babadan oğula aktararak küçük bir hanedanlık oluşturma tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Bu oldukça büyük bir problemdir. Çünkü kilise ve manastırların bir mülk gibi aile içinde devredilmesi, onların zaman içerisinde dini saygınlığını kaybetmesi ve sıradanlaşması tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Kilise öğretisine göre dünya hayatından uzak durarak insanlara örnek olması gerekenler giderek daha fazla dünyevileşerek Hıristiyanlığa zarar vermektedir.¹⁴

X. yüzyılda atama sorununa karşı gözle görülür ilk tepki Cluny Manastırı'nın kurulmasıdır. Dindar bir kişiliğe sahip Akitanya Dükü William'ın (ö. 918) bir manastır kurma isteği üzerine başkeşiş Baume'lu Bertho'nun (ö. 927) yönlendirmesiyle 910 yılında kurulan manastır, önemli bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Dönemin yaygın teamülünün aksine William hem kendisinin hem de ailesinden gelenlerin manastıra müdahale etmeyeceğini belirterek, keşişlerin kendi başkeşişlerini seçmelerine, doğrudan Papalığa bağlı olmalarına ve bölge piskoposunun yargı yetkisinden bağımsız olmalarına izin vermiştir. Oldukça katı bir riyazet hayatını benimseyen Cluny Manastırı'nın ikinci başkeşişi Odo (ö. 942), benimsedikleri öğretileri diğer manastırlara da yaymış ve kendi manastırlarının merkezde olduğu bir tarikat meydana getirmiştir.¹⁵ Aynı

¹⁴ Margaret Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500* (London: Routledge, 1990), 86-87; Brett Edward Whalen, *The Medieval Papacy* (Houndmills, Basingstoke, Hampshire UK: Palgrave Macmillan, 2014), 88; Pirene, *Kavimler Göçü'nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi*, 117-118.

¹⁵ Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 88; Whalen, *The Medieval Papacy*, 89; Yasin Güzelal, *Aziz Benedikt ve Hıristiyan Manastır Yaşamı* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2021), 208-210.

dönemde Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde tıpkı Cluny Manastırı'nın kuruluşunda olduğu gibi dindar soylular, kiliseler ve manastırlar kurdurmuş, bu yapıların yöneticiliğine de soyluların talepleri dikkate alınarak reformist başkeşişler seçilmiştir.¹⁶

Cluny'de başlayan ve Avrupa'ya yayılan bu hareket birkaç noktada Papalık reformunu etkilemiştir. Bunlardan birincisi, hiçbir siyasi otoritenin baskısına maruz kalmadan başkeşişlerin özgürce seçilmesidir. Papalığın ve Kilise'nin özgürleştirilmesi gerektiğini savunan reformist din adamları için manastır hareketi önemli bir örnek teşkil etmiştir. İkincisi, zaman içerisinde pek çok Cluny başkeşişi piskoposluk makamına gelmiş ve yönettikleri bölgelerde reform yanlısı işler yapmışlardır. Üçüncüsü, Cluny başkeşişleri sinodlara katılmış, reformu desteklemiş ve özellikle din adamlarının bekareti meselesi konusunda hassas davranmışlardır. Her ne kadar bu idealler reformist papalar ve Papa VII. Gregorius tarafından benimsenmiş olsa da Papalık reformunu Cluny hareketinin devamı olarak nitelendirmek yanlış olacaktır. Çünkü ortaya çıkışından itibaren imparatorlukla yakın ilişkiler kuran Cluny başkeşişleri, bekaret konusunda gösterdikleri hassasiyeti simoni¹⁷ hususunda göstermemiş hatta kimi zaman göz yummuşlardır. Bu noktada Papalık reformu ile Cluny reformu ciddi bir biçimde ayrılmaktadır. Bununla birlikte Cluny manastırlarında eğitim alan pek çok ismin zamanla önemli makamlara gelmesi ve reform yanlısı bir tavır sergilemeleri Papalık reformunun uzun yıllar boyunca sürdürülmesine olanak sağlamıştır. Nitekim Cluny manastırlarında eğitim alan ve reform için son derece önemli isimlerden biri de Papa VII. Gregorius'tur. Bu bağlamda Cluny hareketinin Papalık reformuna katkısı oldukça önemlidir.¹⁸

Her ne kadar keşişler ve din adamları sınıfı içerisinde reform taraftarları olsa da Papalık reformunun sistemli ve etkin bir biçimde hayata geçmesi Papa

¹⁶ John Howe, "The Nobility's Reform of the Medieval Church", *The American Historical Review* 93/2 (1988), 325-326.

¹⁷ Satın alma ya da iltimas yoluyla dini bir makamın ele geçirilmesine simoni adı verilmektedir. Bu isimlendirme, Elçilerin İşleri 8:9-25'te yer alan anlatıda havarilerin sahip olduğu ilahi güçleri para karşılığı satın almaya çalışan Simon Magus'a atfen yapılmıştır. J. A. Grassi, "Simon Magus", *New Catholic Encyclopedia* (Washington D.C.: Thomson and Gale, 2003), 13/130-131.

¹⁸ Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 91-93.

IX. Leo'nun (ö. 1054) döneminde olmuştur. I. Otto'nun başlattığı geleneği sürdürerek Papalığa atamalar yapmasına rağmen Kilise içerisindeki problemleri gören ve reform yanlısı bir tutum sergileyen İmparator III. Henry'nin (ö. 1056) akrabası ve Toul piskoposu olan Bruno (ö. 1054), 12 Şubat 1049 tarihinde Papalık makamına atanmıştır. IX. Leo için yazılan ilk biyografilerden birinde yer alan anlatıya göre Leo, tıpkı bir hacı gibi Roma'ya yürümüş, şehre yalın ayak bir halde tevazu içerisinde girmiş ve imparator tarafından atanmasına rağmen Romalı din adamlarının ve halkın onayını talep etmiştir. Talebinin herkes tarafından olumlu karşılanması neticesinde papa olarak göreve başlamıştır.¹⁹ Burada anlatının gerçekliğini veya abartılı unsurlar taşıyıp taşımadığını tartışmak mümkün olmakla birlikte anlatının en önemli tarafı, Papa IX. Leo'nun, değişimin sembolü olarak tasvir ediliyor olmasıdır. Pek çok araştırmacı tarafından da ilk reformist papa olarak görülen IX. Leo'nun hem Papalık hem de Batı Hıristiyanlığı için önemli bir dönüşümü başlattığı rahatlıkla söylenebilir.²⁰

Papa olmadan önce de simoniye karşı oldukça sert bir tutum sergileyen IX. Leo'nun doğrudan gerçekleştirdiği faaliyetler dışında reform hareketine yaptığı en büyük katkılardan biri Papalığın ve Kilise'nin üst makamlarına reformist din adamlarını toplaması olmuştur. Bu isimler arasında ilerleyen yıllarda reform hareketinin kritik isimlerinden olan Silva Candidalı Humbert (ö. 1061), Hugh Candidus (ö. 1099), Peter Damian (ö. 1072) ve VII. Gregorius ismini alacak olan yardımcı diyakoz Hildebrand bulunmaktadır.²¹ Kiliseler ve manastırlardaki suistimalleri ortadan kaldırmak adına böyle bir girişimde bulunan IX. Leo, yalnızca bununla yetinmemiş, çağdaşı olan papaların aksine beş yıllık papalık sürecinde İtalya, Almanya ve Fransa'nın çeşitli bölgelerine seyahatler düzenleyerek sinodlar toplamıştır. Bu sinodlarda simoni, din adamlarının bekaleti, pastoral görevler için ücret alınmasının ve din adamlarının silah kullanımının yasaklanması, kilise hukukunun geçerliğini yeniden sağlama, piskoposluk seçimlerinin kanona uygun olmasının zorunluluğu gibi meseleler üzerinde

¹⁹ I. S. Robinson, *The Papal Reform of the Eleventh Century Lives of Pope Leo IX and Pope Gregory VII* (Manchester: Manchester University Press, 2004), 132-133.

²⁰ Whalen, *The Medieval Papacy*, 86; Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 88.

²¹ Jehangir Yezdi Malegam, "Pro-Papacy Polemic and Purity of the Church: The Gregorian Reform", *A Companion to the Medieval Papacy: Growth of Ideology and Institution*, ed. Atria Larson - Keith Sisson (Leiden: Brill, 2016), 46-47.

durmuş ve çok yönlü bir reformun gerekliliğini göstermeye çalışmıştır. Bu seyahatlerin bir başka önemli etkisi de Papalık otoritesini artırmak olmuştur. Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde yaşayan ve belki de hayatları boyunca bir papayı görme imkânı bulunmayan insanlar için Papalığın manevi otoritesi IX. Leo ile birlikte somutlaşmıştır.²²

Simoniyle birlikte IX. Leo ve reformistlerin üzerinde en çok durduğu problem din adamlarının bekareti/evliliği meselesidir. Din adamlarının evliliği ve bekaret meselesi Kilise'nin erken dönemlerinden itibaren gündeme gelmiştir. İskenderiyeli Clement (ö. 215) gibi erken dönem Kilise Babaları bekareti evlilikten üstün görmüş ve din adamlarının iffetlerini korumasının daha uygun olduğunu özellikle Pavlus'un mektuplarından²³ yola çıkarak ifade etmiştir. Bununla birlikte evli din adamlarının heretikliği ya da günah işledikleri gibi bir algı söz konusu değildir. Çünkü havariler ve İsa'nın diğer takipçileri büyük oranda evli ya da dul kişilerden oluşmaktadır. Bu nedenle erken dönemde evlilik ile din adamlığı arasında bir çatışma olduğu düşünülmemiştir. Ancak IV. yüzyılın başlangıcından itibaren bu algıda bir değişim yaşandığı görülmektedir. Elvira Sinodu'nda (MS. 300-310) mutlak surette dünyadan el etek çekmeyen din adamlarının görevden atılması kararı alınmıştır. Zaman içerisinde manastırların çoğalması ve bekaretin dini bir yaşantı için vazgeçilmez olduğu fikrinin yaygınlaşması bu dönüşümü etkilemiştir. Ayrıca Ambrosius (ö. 397) ve Hieronymus (ö. 419) gibi önemli teologların, bekareti evlilikten çok daha üstün bir ruh hali olarak değerlendirmesi ve din adamının manevi saflık içinde ayinleri yönetebilmesi için kesinlikle cinsellikten uzak durması gerektiğini vurgulamaları, din adamlarının evliliği meselesinin giderek daha problemlili bir hal almasına neden olmuştur. Bu konuda Hieronymus'un "*matrimonia terram replent, virginitas autem paradisum*" (evlilik -kişiyi- dünya ile bekaret ise cennetle doldurur) ifadesi Orta Çağ boyunca sıklıkla kullanılmıştır. Bu noktadan itibaren cinsellik; kutsallıkla çatışan, manevi saflığı yok eden, kirli, süfli ve asli günahla doğrudan bağlantılı bir olgu olarak kabul edilmeye başlanmıştır.²⁴

²² Morris, *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*, 86; Whalen, *The Medieval Papacy*, 90-91.

²³ 1. Korintliler 7:1-16, 12:12-31; Efesliler 5:22-33.

²⁴ Thomas O'Loughlin, "Celibate Clergy: The Need for Historical Debate", *New Blackfriars* 85/1000 (2004), 589-591.

Din adamlarının evliliği konusunda düzen sağlamak adına Papalık tarafından da kararlar alınmıştır. Buna göre IV. yüzyılda evli olmasına rağmen sonradan din adamı olan kişinin karısıyla aynı yatakta yatması; V. yüzyılda ise yardımcı diyakoz ve üstündeki makamların evlenmesi yasaklanmıştır. Sonraki yüzyıllarda da konuyla ilgili benzer kararlar alınarak din adamlarının bekaret hususunda dikkatli olmaları sağlanmaya çalışılmıştır.²⁵ XI. yüzyılın önde gelen reformistlerinden Kardinal Humbert ve Peter Damian'ın bu problem üzerinde durduğu görülmektedir. Özellikle dönemin en önde gelen mistik düşünürü, Clairvauxlu Bernard (ö. 1153) ve Assisili Francis'in (ö. 1226) öncüsü olarak kabul edilen²⁶ Peter Damian, kaleme aldığı eserlerde ve yazdığı mektuplarda bekaret ve evlilik meselesi üzerine yoğunlaşmıştır. Kilise'deki pek çok problemle ilgilendiğini ancak bekaret meselesinin neredeyse görmezden gelindiğini ifade eden Damian, din adamlarının evliliğinin oldukça yaygın olduğunu dile getirmiştir. Bu durumun görmezden gelinmesinin nedeni ise ruhban olmayanlar tarafından aşağılanma korkusudur. Din adamları sınıfının otoritesini kaybetmesinden çekinildiği için bu mesele ilk etapta göz ardı edilmiştir. Nitekim reformun halk arasında yayılmaya başlamasıyla birlikte Damian'ın haklı olduğu ortaya çıkmıştır. Din adamlarının, buldukları makama uygun bir yaşantı sürmediklerine dair eleştiriler yoğunlaşmış ve zaman içerisinde ruhban karşıtlığı artış göstermeye başlamıştır. Peter Damian'ın bu konuda dile getirdiği eleştirilerden biri de alt düzeydeki ruhbanlar cinsel faaliyetler nedeniyle yargılanırken; piskoposlara herhangi bir yaptırım uygulanmamasıdır.²⁷

Evli din adamlarının heretik olduğunu ifade eden Damian'ın bu konuda Evharistiya ayini üzerinden dile getirdiği teolojik söylem oldukça dikkat çekicidir. Damian'a göre, nasıl ki İsa, iffetli bir bakire olan Meryem'den dünyaya geldiyse, aynı şekilde Evharistiya ayininde de İsa'nın yeniden doğuşu iffet yemini etmiş temiz bir din adamı aracılığıyla sağlanmalıdır. Din adamı için manevi saflığı bir zorunluluk olarak gören Damian, bu niteliğe sahip olmamasına

²⁵ C. N. L. Brooke, "Gregorian Reform in Action: Clerical Marriage in England 1050-1200", *The Cambridge Historical Journal* 12/1 (1956), 2.

²⁶ Norman F. Cantor, "The Crises of Western Monasticism, 1050-1130", *The American Historical Review* 66/1 (1960), 51.

²⁷ Megan McLaughlin, "The Bishop in the Bedroom: Witnessing Episcopal Sexuality in an Age of Reform", *Journal of History of Sexuality* 19/1 (2010), 18-21.

rağmen din adamlığı yapan kişileri heretik olarak değerlendirmiştir. Onun bu konudaki bir başka argümanı ise Kilise'nin İsa'nın gelini olarak kabul edilmesidir. Damian, bu öğretilen yola çıkarak din adamlarının yalnızca İsa'ya adanmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Din adamının İsa'ya adanmışken bir başkasıyla evlenmesi İsa'ya karşı zina suçu işlediği anlamına gelmektedir. Reformist din adamlarının söylemleri ve Papa IX. Leo'nun bu konuda gösterdiği iradeye rağmen simoni gibi evlilik meselesi de çözüme kavuşmamış ve Kilise'nin içinde bir problem olarak varlığını yıllarca sürdürmüştür. Öyle ki meselenin bu şekilde çözülemeyeceğini fark eden Papa VII. Gregorius, 1074 yılında yayımladığı bir fermanla, evli din adamlarının ayinlerine katılmamaları hususunda halka emir vermiştir. Aynı yüzyılın sonunda Papa II. Urban (ö. 1099) din adamlarının oğullarının din adamı olmasını yasaklamıştır.²⁸

Kilise'deki yozlaşmanın en temel nedeni olarak simoniyi gören ve papalığı boyunca bu problemle yoğun bir şekilde mücadele eden IX. Leo'nun ilgisi 1051 yılından itibaren Güney İtalya'ya kaymak zorunda kalmıştır. Çünkü bölgeye Aversalı Richard (ö. 1078) ve Robert Guiscard (ö. 1085) liderliğindeki Normanlar gelmiş ve başlangıçta paralı askerler olmalarına rağmen sonraki süreçte akımlar düzenleyerek bölgeyi ele geçirmişlerdir. Benevento şehrinde yaşayan insanların şehrin lordluğunu Papa IX. Leo'ya teklif etmeleri üzerine harekete geçen Leo, Normanlara karşı önce III. Henry'den daha sonra Doğu Roma İmparatorluğu'ndan yardım istemiştir. Yardım çağrılarının karşılıksız kalması üzerine tek başına harekete geçen IX. Leo, Papalık ordusunun başına geçerek İtalya'nın güneyine at sürmüştür. 18 Haziran 1053 tarihinde yaşanan savaş Normanların galibiyetiyle sonuçlanmış ve Papa IX. Leo esir alınmıştır. Yaklaşık bir yıl boyunca esaret altında kalan papa, serbest bırakılmasının ardından kısa bir süre sonra 19 Nisan 1054'te ölmüştür.²⁹

Leo'nun ölümünün ardından gelen II. Victor (ö. 1057) ve IX. Stephanus (ö. 1058) reformist bir tutum benimsemiş ve Leo'nun politikalarını takip etmiştir. Ancak Stephanus'tan sonra Tusculan ailesinin müdahalesi sonucu reform karşıtı bir isim olan X. Benedictus (ö. 1080) papa seçilmiştir. Buna karşılık reform

²⁸ Brooke, "Gregorian Reform in Action: Clerical Marriage in England 1050-1200", 3-5; O'Loughlin, "Celibate Clergy: The Need for Historical Debate", 593.

²⁹ Morris, *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*, 87-88.

tarafkarları ve çok sayıda kardinal Siena’da toplanarak II. Nicholas’ı (ö. 1061) papa olarak tayin etmiştir. Kısa sürede kendisine destek bulan II. Nicholas, Benedictus’u Roma’dan kovmuş ve Papalık makamına geçmiştir. Yalnızca iki yıl süreyle papalık yapan Nicholas’ın döneminde reform hareketi için önemli iki hadise yaşanmıştır. Bunlardan birincisi, IX. Leo’nun savaş açtığı ve Papalığın düşmanı olarak kabul edilen Normanlarla yapılan anlaşmadır. II. Nicholas’ı böyle bir ittifak kurmaya iten en temel sebep Papalığa karşı hareket eden İtalyan aristokratlara karşı korunma isteğidir. Nicholas, kendini ve Papalığı koruma altına almak için bölgenin yükselen gücü olan Normanlarla 1059 yılında bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya göre yapılan fetihlerin Papalık tarafından tanınması karşılığında Norman liderleri Aversalı Richard, Capualı Richard (ö. 1078) ve Robert Guiscard, Papa II. Nicholas’a sadakat yemini etmiş ve her türlü tehlikeye karşı Papalığı koruyacaklarına dair söz vermiştir. Böylece Normanlar bir anlamda Papalığın vasalları haline gelmiştir. Nicholas döneminde gerçekleşen ikinci önemli olay ise yine 1059 yılında Papalık seçimiyle ilgili yayımlanan kararnamedir. Önceden papalar din adamları sınıfının tamamının ve halkın onayıyla birlikte seçilirken; bu kararnameyle birlikte Papalık seçimi yalnızca kardinal piskoposların inisiyatifine bırakılmıştır. Ayrıca kardinallerin Roma’da toplanma zorunluluğu kaldırılmıştır. Buna göre kardinal piskoposlar diledikleri bir yerde toplanarak herhangi bir etki altında kalmadan papayı seçebileceklerdir. Alınan bu karar İtalyan aristokratların ve halkın Papalık üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak için atılmış bir adım gibi görünmekle birlikte Alman İmparatorluğu’nun konuyla ilgili yetkilerini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Özellikle kararnamenin ilan edildiği zaman dilimi göz önüne alındığında esas muhatabın imparatorluk olduğunu söylemek mümkündür. Yukarıda ifade edildiği üzere İmparator III. Henry reformist bir kişiliktir ve reformist papaları desteklemiştir. Ancak onun zamanında Papalık seçimiyle ilgili böyle bir karar alınmamıştır. Çünkü Henry, reformist olmakla birlikte güçlü ve otoriter bir imparatorudur. Dolayısıyla onun zamanında Papalığın böyle bir adım atması mümkün değildir. III. Henry’nin ölümünün ardından yerine küçük yaştaki IV. Henry’nin geçmesi ve imparatorluk naibi olarak annesinin iradeyi

devralmasıyla birlikte imparatorluğun zayıfladığı görülmüştür. Otorite boşluğunu fırsat bilen Papalık, seçimle ilgili kararnameyi yayımlamıştır.³⁰

II. Nicholas'ın ölümünün ardından reform karşıtları harekete geçerek imparatorluğun desteğini almak için Alman sarayına gitmiş burada II. Honorius'u (ö. 1072) papa olarak seçmiştir. Roma'daki reformist din adamları ise Luccalı Anselm'i (ö. 1073) Papa II. Alexander ismiyle makama getirdiklerini ilan etmişlerdir. İki grup arasında yaşanan tartışmalar neticesinde reformistler galip gelmiştir. II. Alexander döneminde reformu etkileyen en önemli mesele Patarini Hareketidir. Çünkü bu hareket hem Kilise reformunun yalnızca Papalık ile sınırlı olmadığını göstermesi açısından hem de Papalığın konuyla ilgili tutumunun etkileri bakımından son derece önemlidir. 1050'li yıllarda Milano halkının dini duygularla ortaya koyduğu bir reform talebi olan Patarini Hareketi, Vareseli Ariald (ö. 1066) ve Landulf Cotta (ö. 1064?) isimli iki din adamının önderliğinde, yalnızca vatandaşlardan oluşmaktadır. Hareketin takipçilerinin talebi, simoniye, din adamlarının evliliğine ve kiliselerde yapılan diğer suistimallere son verilmesidir. Bu talep, o dönemde reformist yaklaşıma sahip bütün insanların ortak talebidir. Ancak Patarini'yi farklı kılan husus, bu taleplerini radikal bir biçimde uygulamalarıdır. Patariniler, din adamlarını iffetli bir hayat yaşamaya zorlayarak anlaşmalar imzalatmış, simoni ile makama gelen din adamlarını kabul etmemiş ve hatta bazılarının evharistiya ayinini yönetmesine müsaade etmemişlerdir. En sonunda ise kendilerini desteklemedikleri için Milano Başpiskoposu Guido'yu (ö. 1071) şehirden kovmuşlardır.³¹

Şehirde çıkan kargaşaya müdahale etmek adına Papalık, Peter Damian ve Luccalı Anselm'i 1059 yılında Milano'ya göndermiştir. Normal şartlarda Papalığın, piskoposluğu desteklemesi gerekirken; Patarini Hareketi'nin yanında yer almıştır. Zaman içerisinde şehirdeki reform taraftarları ve karşıtları arasındaki gerilim iyice artmış ve şiddet olayları baş göstermeye başlamıştır. Hareketin liderlerinden Ariald'ın 1066 yılında saldırıya uğrayıp öldürülmesinin ardından hareketin liderliği Landluf'un kardeşi Erlembard'a (ö. 1075) geçmiştir. Onun idaresinde hareket daha agresif bir kimliğe bürünmüş ve Milano'da bir iç savaş

³⁰ Morris, *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*, 89-93; R. H. C. Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, çev. Rümeyza Şişman (İstanbul: Dergah Yayınları, 2020), 249-250; Pirene, *Kavimler Göçü'nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi*, 128-129.

³¹ Whalen, *The Medieval Papacy*, 96.

hali hâkim olmuştur. İlginçtir ki Papalık yine de hareketi desteklemeye devam etmiş hatta Papa II. Alexander, Erlembald'a Aziz Petrus'un sancağını gönderek kendisini desteklediğini göstermiştir. Milano'da yaşananlara İmparator IV. Henry'nin müdahalesi neticesinde Papalık ile İmparatorluk arasındaki ilişkilerde büyük bir kırılma yaşanmıştır. Şehirden kovulan Guido, IV. Henry'ye müracaat ederek piskoposluk makamına gelecek olan halefini belirlemiştir. Ancak Patariniler kendi piskoposlarını tayin etmiştir. Bunun üzerine II. Alexander, Patarinileri desteklemiş ve haksız şekilde piskoposluk makamına atanan kişiye destek oldukları iddiasıyla imparatorun beş danışmanını aforoz etmiştir. Milano'da yaşanan atama krizi sonraki süreçte de devam etmiş ve Alexander'ın halefi olan Papa VII. Gregorius ile İmparator IV. Henry arasında yaşanacak problemlerin önemli nedenlerinden biri olmuştur.³²

Görüldüğü üzere XI. yüzyıl Papalık Reformu, VII. Gregorius'un da içinde bulunduğu bir grup reformist din adamının çalışmalarıyla ortaya çıkmış bir girişimdir. X. yüzyılda Cluny hareketiyle birlikte ilk adımları atılan ve sonraki süreçte reformu destekleyen soyluların katkısı, episkopal girişimler, kısmi ölçüde imparatorluk desteği ve Papa IX. Leo'nun büyük çabalarıyla şekillenen reform, özellikle simoni, din adamlarının evliliği/bekareti ve atama sorunu üzerine yoğunlaşmıştır. XI. yüzyılda gerçekleşen bu reform, her ne kadar Gregoryan olarak adlandırılrsa da araştırmacılar, hareketin temellerinin VII. Gregorius öncesinde atıldığı konusunda hemfikirdir. Bununla birlikte Gregorius'un papalığı sürecinde yaşananlar, önemli bir kırılma noktası olmuş ve hareketin başlangıcında hedeflenen Kilise'nin iyileştirilmesi ideali yerine güç ve otoritenin yalnızca Papalığın elinde bulunması gerektiği fikri merkeze alınmıştır.³³

2. Papa VII. Gregorius ve Reforma Etkisi

Hildebrand ya da Papalık ismiyle VII. Gregorius, 1025 yılı civarlarında Toskana'da sıradan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Amcalarından biri Roma'daki Aventine Tepesi'nde yer alan Azize Meryem Manastırı'nın başkeşiştir. Hildebrand küçük yaşta eğitimi için bu manastıra gönderilmiştir. Cluny Manastırı'na bağlı, katı asketizm ve reformist öğretileri benimseyen bu

³² Malegam, "Pro-Papacy Polemic and Purity of the Church: The Gregorian Reform", 50; Whalen, *The Medieval Papacy*, 96-97.

³³ Howe, "The Nobility's Reform of the Medieval Church", 317-319.

manastır, Hildebrand'ın karakterinin ve zihin dünyasının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Uzun yıllar burada kalmasına rağmen Hildebrand'ın keşişlik yemini ettiğine dair şüpheler bulunmaktadır. Ayrıca Lateran okuluna da giden Hildebrand, burada John Gratian'dan (ö. 1047) dersler almış ve onunla yakın bir ilişki kurmuştur. Gratian'ın VI. Gregorius ismiyle papa olarak seçilmesinin ardından Hildebrand da hocasının yanında *capellani* (halk işleriyle ilgilenen görevli) olarak görevlendirilmiştir. VI. Gregorius'un papalığını kabul etmeyen grupların kendi papalarını seçmeleri ve Roma'da olay çıkarması üzerine İmparator III. Henry duruma müdahale etmek için şehre gelmiş ve VI. Gregorius dahil olmak üzere papalık iddiasında bulunan kişileri azlederek Alman piskoposlardan birini II. Clement (ö. 1047) ismiyle yeni papa olarak atamıştır.³⁴ Görevinden azledilen Gregorius aynı zamanda imparator tarafından sürgüne gönderilmiştir. Bunun nedeni ise kendisinin Papalık makamına simoni ile geldiği yönündeki iddialardır. Almanya'ya sürgüne gönderilen Gregorius'a öğrencisi Hildebrand da eşlik etmiştir.³⁵

Hocasının ölümünün ardından bir Cluny manastırına girdiği düşünülen Hildebrand, Papa IX. Leo tarafından Roma'ya çağrılarak hem yardımcı diyakoz olarak atanmış hem de Roma Kilisesi'nin finansal işlerini yönetme görevi kendisine verilmiştir. Bu noktadan itibaren Hildebrand, çeşitli makamlarda görev yapmış ve reform için oldukça önemli bir kişilik haline gelmiştir.³⁶ Papa IX. Leo ile Papa II. Alexander arasında pek çok papaya hizmet eden Hildebrand, reformist papaların başa gelmesinde ve Papalık politikalarının şekillenmesinde etkin rol oynayarak reform sürecine büyük katkı sağlamıştır.³⁷ Bu süre zarfında

³⁴ Joseph McCabe, *Crises in the History of the Papacy* (New York and London: G.P. Putnam's Sons, 1916), 141-143.

³⁵ Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, 247.

³⁶ Eamon Duffy, *Saints & Sinners: A History of the Popes* (New Haven, Conn. London: Yale University Press, 2006), 120; John N. D. Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes* (Oxford: Oxford University Press, 1989), 154.

³⁷ Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 93; McCabe, *Crises in the History of the Papacy*, 144-146; Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes*, 155.

edindiği geniş çevre sayesinde papa olduktan sonra da reform hareketinin yayılmasına hız kazandırmıştır.³⁸

II. Alexander'ın ölümünün ardından, 1059 yılında ilan edilen seçim kararnamesinin aksine Hildebrand, halkın tezahüratları ve din adamlarının ortak kanaatiyle papa olarak seçilmiştir. Uzun yıllardan beri gerçekleştirdiği faaliyetler, Hildebrand'ı reformistlerin gözünde Papalık için ideal aday haline getirmiştir. Ancak onun bu yolla seçilmesi, ilerleyen süreçte reform karşıtları tarafından makama haksız şekilde geldiği yönünde suçlamalara neden olacaktır.³⁹ 1073 yılında papa olan Hildebrand, Orta Çağ'ın en önemli papalarından biri olan ve hem geride bıraktığı eserler hem de Papalık için çizdiği yol haritası sayesinde pek çok alanda etkisini devam ettiren Papa I. Gregorius'a⁴⁰ (ö. 604) ithafen, Gregorius ismini almış ve tarihe VII. Gregorius olarak geçmiştir.⁴¹ VII. Gregorius'un kendine örnek olarak Gregorius Magnus'u seçtiğini yazdığı bazı mektuplarda görülmektedir. VII. Gregorius, tıpkı selefinin yaptığı gibi kendini "Tanrı'nın hizmetkârlarının hizmetkârı" olarak tanımlamaktadır.⁴² Aynı şekilde Gregorius Magnus'un kullandığı bazı ifade kalıplarını birebir şekilde kullandı ve pek çok konuda atıfta bulunduğu da görülmektedir. Bu durum VII. Gregorius'un Papalık içerisinde bir geleneği takip ettiğini göstermesi açısından önemlidir.⁴³ Hildebrand'ın Gregorius ismini almasında hocası ve sürgüne birlikte gittiği selefi VI. Gregorius'un olduğunu düşünen araştırmacılar da bulunmaktadır. Buna göre Hildebrand, hocasının ismini alarak selefinin haksız bir şekilde İmparator III. Henry tarafından tahtından indirildiğine dair inancını ortaya koymak istemiştir.⁴⁴ Fakat en nihayetinde VI. Gregorius'un ismi de

³⁸ I. S. Robinson, "The Friendship Network of Gregory VII", *History* 63/207 (1978), 1-22; Kriston R. Rennie, "Extending Gregory VII's 'Friendship Network': Social Contacts in Late Eleventh-Century France", *History* 93/4 (312) (2008), 475-496.

³⁹ John O'Malley, *A History of the Popes From Peter to the Present* (Estover Road, UK: A Sheed & Ward Book, 2009), 97; McCabe, *Crises in the History of the Papacy*, 149.

⁴⁰ Papa I. Gregorius hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Furkan Dinleyici, *Orta Çağ Papalığının Mimarı Gregorius Magnus* (İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2023).

⁴¹ Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes*, 154.

⁴² Pope Gregorius VII, *The Correspondence of Pope Gregory VII: Selected Letters from Registrum*, çev. Ephraim Emerton (New York: Columbia University Press, 1990), 10, 11, 86, 110, 165.

⁴³ Duffy, *Saints & Sinners*, 122; Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, 255.

⁴⁴ Aubrey Gwynn, "Gregory VII as Modern Scholars See Him", *Studies: An Irish Quarterly Review* 39/153 (1950), 40.

Gregorius Magnus'a dayanmaktadır. Dolayısıyla her halükârda Hildebrand'ın papa olarak bir geleneği takip edeceğini söylemek son derece mümkündür.

Gregorius simoni, din adamlarının evliliği ve diğer bütün sorunların, ruhban sınıfına mensup olmayanların Kilise'ye yapmış oldukları müdahaleden kaynaklandığı düşünmüştür. Bu nedenle gerçek manada bir reform yapılabilmesi için her şeyden önce Kilise'nin özgürleştirilmesi gerektiği fikrini savunmuş ve Papalık politikasının merkezine bu düşünceyi yerleştirmiştir.⁴⁵ Benimsediği vizyonu büyük ölçüde siyasi hamleler üzerinden gerçekleştirmeye çalışsa da Kilise içerisinde de değişiklikler yapmaya çalışmıştır. Örneğin litürji konusunda Roma Kilisesi'nin havarisel gelenek olarak ifade ettiği uygulamalara geri dönülmesi için fermanlar yayımlamıştır. Çünkü dönemin litürjisinde Frank ve Cermen etkileri bulunmaktadır. Kilise'nin her anlamda özgürleşmesi gerektiğini düşünen papa, tüm alanlarda Romalı olmayan etkenleri temizlemeyi hedeflemiştir.⁴⁶

Makama gelir gelmez II. Alexander ile IV. Henry'nin Milano'daki mücadelesinin sonuçlarıyla karşı karşıya kalan Gregorius, sefehinin tutumunu devam ettirerek bölgedeki bazı piskoposları görevden almış ve Erlembald'a Aziz Petrus'un sancağını göndererek desteğini açıkça göstermiştir. Saksonya'da patlak veren isyanla ilgilenebilmek için ilk etapta geri adım atan IV. Henry, Papalığa uzlaşmacı bir tavırla yaklaşmıştır. Ancak 1075 yılında bölgede yeniden hâkim güç olmak için hazırlıklar yapmış ve Patarinilere ağır bir askeri darbe vurmuştur. Hareketin lideri Erlembald'ın da ölmesiyle bölgede Patariniler dağılmıştır. Bunun üzerine imparator, bölgede ve şehirde piskopos atamaları yaparak kontrolü her anlamda eline almaya çalışmıştır.⁴⁷

IV. Henry'nin attığı bu adım, VII. Gregorius'la arasında yaklaşık 10 yıl boyunca devam edecek şiddetli mücadelenin ateşleyicisi olmuştur. Makamı ne olursa olsun ruhban olmayan bir kimsenin Kilise'ye müdahalesini kabul edilemez gören Gregorius bu noktadan itibaren doğrudan imparatorluğu hedef alan hamleler yapmaya başlamıştır. Yeri gelmişken ifade etmek gerekir ki Gregorius

⁴⁵ O'Malley, *A History of the Popes From Peter to the Present*, 99.

⁴⁶ H. E. J. Cowdrey, "Pope Gregory VII (1073-85) and the Liturgy", *The Journal of Theological Studies* 55/1 (2004), 82-83.

⁴⁷ Whalen, *The Medieval Papacy*, 97; Robinson, "The Friendship Network of Gregory VII", 12-13.

için mesele yalnızca reform ve reformun geleceğiyle ilgili değildir. Gregorius'un imparatorluğa cephe almasının arkasında teolojik gerekçeler de bulunmaktadır. VII. Gregorius'a kadar Orta Çağ boyunca Augustinus'un (ö. 430) dilendirdiği ve Papa I. Gelasius'un (ö. 496) formüle ettiği ikili yönetim anlayışı hâkim olmuştur. Buna göre *Christendom* yani Hıristiyan dünya, "Kilise ve Devlet", "Papa ve İmparator" şeklinde iki ayrı güç tarafından yönetilmektedir. Bu iki güç de insanlara Tanrı tarafından bahşedilmiştir.⁴⁸ Ancak Gregorius'un zihin dünyasında bu şekilde bir kutsal-profana ayrımı yoktur. Kutsal olan her yerdedir ve kutsalın otoritesi daima üstündür. Petrus'un halefi olan papa, cennetin kapılarını bile açıp kapayabiliyorsa, dünyevi krallık üzerinde kesinlikle söz sahibidir. Bu nedenle Gregorius, manevi otoritenin maddi otoriteden üstün olduğunu göstermek adına dini-dünyevi ayrımı gözetmeksizin her türlü meseleye Papalığı dahil etmiştir. Ona göre bu durum Tanrı'nın isteğidir. Gregorius da Tanrı'nın rızasına uygun hareket ederek Avrupa'nın tamamını Papalık altında işleyen bir feodal lordluk haline getirmeye çalışmıştır. Bu maksatla makama geldiği andan itibaren Avrupa'daki krallıklara Papalığın otoritesi ve hakimiyeti altında olduklarını dile getiren mektuplar göndermiş ve kimi zaman tehditler savurmuştur.⁴⁹

VII. Gregorius'u bu şekilde düşünmeye yönelten en temel teolojik neden, kendisini Havari Petrus'un yerine koyması ve onun sahip olduğu bütün otorite ve güce kendisinin de sahip olduğuna inanmasıdır. Bu inanç, Papalık içerisinde yeni değildir. Yüzlerce yıldır pek çok papa, bu inanç üzerine hareket etmiştir.⁵⁰ Ancak diğerleriyle kıyaslandığında VII. Gregorius'un bu inancı oldukça radikal bir biçimde pratiğe döktüğünü söylemek mümkündür.⁵¹ Bu özdeşleştirme Gregorius'un zihninde öylesine güçlüdür ki, kendisine yöneltilen söylemleri ve

⁴⁸ Gerhart B. Ladner, "Aspects of Mediaeval Thought on Church and State", *The Review of Politics* 9/4 (1947), 403-408.

⁴⁹ McCabe, *Crises in the History of the Papacy*, 153-154; Walter Ullmann, *Growth of Papal Government in Middle Ages* (London: Methuen & Co. Ltd, 1962), 277.

⁵⁰ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Mustafa Furkan Dinleyici, "Roma Katolik Kilisesi'nin 'Büyük' Papaları", *Hıristiyanlık Üzerine İncelemeler*, ed. İsmail Taşpınar - Dursun Ali Aykıt (Ankara: Sonçağ Akademi, 2023), 75-114.

⁵¹ O'Malley, *A History of the Popes From Peter to the Present*, 98.

gelen mektupları dahi doğrudan Havari Petrus'un aldığını ifade etmiştir.⁵² Bu nedenle de imparator dahil bütün yöneticilerin mutlak itaatini talep etmiştir. Gregorius'a göre papa, itaat göstermeyip kibre kapılan yöneticilere hadlerini bildirmekle görevlidir. Bu konuda nasihat ve uyarıların işe yaramadığı yerde, çeşitli ittifaklar kurarak kılıca başvurabilir ve isyankâr yöneticileri makamından indirebilir.⁵³ Papanın kılıçla ilgili bu söylemi Avrupa'nın tamamı için bir kırılma noktası olmuştur. Feodal lordları Aziz Petrus adına Papalığın hizmetine alan Gregorius, bunu Kilise'nin kafirlere karşı savunulması ya da günahkârların dine döndürülmesi amacıyla yapmamıştır. O, hizmetine aldığı orduları, Papalığın mülkiyet haklarını korumak ve kendi politikalarıyla uyuşmayan işler yapan yönetimleri devirmek için kullanmıştır. Aziz Petrus'un ve Papalığın üstünlüğü doktrini üzerinden gerçekleştirdiği bu eylemler, yüzyıllardır Hıristiyanların zihninde bulunan ve keşişler için kullanılan "Mesih'in askeri" teriminin de dönüşümüne neden olmuştur. Başlangıçta bir metafor olarak kullanılan ve manevi silahlarla İsa'nın yolunu takip eden keşişleri ifade eden bu terim, VII. Gregorius'la birlikte literal olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Ona göre gerçek manada "Mesih'in askeri" olanlar, ellerine kılıç alarak Petrus ve Papalık için savaşan kişilerdir.⁵⁴

Kutsalın her yerde ve en üstün otorite olduğu fikrini benimseyen Gregorius, din adamlığının kökeninde ruh, siyasi iktidarlarınkinde ise açgözlülük ve kibir olduğunu ifade etmiştir. Gregorius'a göre bu dünyaya şeytan hakimdir ve iyilerin sayısı da son derece azdır. Kendisini iyiler arasında hatta iyilerin lideri olarak gören Gregorius'un karşısındaki herkes doğrudan kötülüğün yanında ve Şeytan'ın hizmetkârı konumuna düşmektedir. Buna İmparator IV. Henry ve dönemin diğer yöneticileri de dahildir. Bu nedenle Gregorius, siyasi otoriteye karşı yaptığı hamlelerde son derece katı bir tavır sergilemiştir.⁵⁵ Aynı şekilde Papalığı da iyiliğin merkezine koyan Gregorius'a göre devlet denen yapı, itaatsizlik göstererek kibirli bir şekilde Kilise'nin işlerine karışması ve Kilise'nin

⁵² Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 94; Ullmann, *Growth of Papal Government in Middle Ages*, 280-281.

⁵³ I. S. Robinson, "Gregory VII and the Soldiers of Christ", *History* 58/193 (1973), 173; McCabe, *Crises in the History of the Papacy*, 150.

⁵⁴ Robinson, "Gregory VII and the Soldiers of Christ", 176-178.

⁵⁵ O'Malley, *A History of the Popes From Peter to the Present*, 98-99.

yolaşmasına neden olduğu gibi gerekçeler de göz önüne alındığında, ilahi kaynaklı değildir ve hatta kökeninde Şeytan vardır.⁵⁶ Gregorius'un siyasi iktidarla ilgili bu derece olumsuz düşünmesinin arkasında Karanlık Çağ'da Papalığın içine düştüğü durum bulunmaktadır. Ona göre Ottolar ile başlayan süreçte Kilise'nin imparatorluğun hizmetine girmesi kabul edilemez bir durumdur ve Kilise, altın çağını yaşadığı Kilise Babalarının dönemine geri dönmelidir.⁵⁷

Uzun yıllardan beri Kilise'deki problemlerle mücadele eden Gregorius, IV. Henry ile girdiği mücadelenin de etkisiyle 1074-1075 yıllarında topladığı Lenten sinodlarında simoni ve din adamlarının evliliğiyle ilgili daha önce alınan kararları güçlü bir şekilde vurgulayarak yeniden ilan etmiştir. Ayrıca siyasi yöneticilerin kilise ve manastırlara atama yapmalarını, piskopos ve başkeşişlere otoritenin sembolü olan asa ve yüzük verme uygulamasını da kesin bir şekilde yasaklamıştır.⁵⁸ Alınan bu kararlar özellikle Fransa ve Almanya'daki soyluları rahatsız etmiş Papalığa karşı tepkilere yol açmıştır. Bunun üzerine Gregorius, aforoz etme yetkisi verdiği elçiler görevlendirmiş ve kendisine karşı çıkanları bastırmıştır.⁵⁹

Gregorius'un topladığı sinodlar ve alınan kararlar benimseyeceği politikayı göstermesi açısından önemlidir. Fakat aynı yıllarda yayımlanan *Dictatus Papae* (Papanın Emirleri) isimli metin, Gregorius'un zihin dünyasını göstermesi açısından bambaşka bir öneme sahiptir. 27 maddelik bir kararname olan *Dictatus Papae*'in içeriği yalnızca Papalık ve papa ile ilgilidir. Buna göre; Roma Kilisesi, Tanrı tarafından kurulmuştur. Yalnızca papa, ekümenik unvanına sahip olabilir. Piskoposları atama ve azletme yetkisi sadece papaya aittir. Makamına bakılmaksızın, herhangi bir konsildeki Papalık elçisi, diğer bütün makamlardan üstündür ve gerektiği durumlarda piskoposları görevinden azledebilir. Papa, dönemin şartlarına göre manastırları ve kiliseleri bölebilir ya da birleştirebilir. İmparatorluk alametlerini yalnızca papa kullanabilir. Tüm prensler (yöneticiler) yalnızca papanın ayağını öpmelidir. Kiliselerde yalnızca onun adına

⁵⁶ Ullmann, *Growth of Papal Government in Middle Ages*, 284-286; Whalen, *The Medieval Papacy*, 99.

⁵⁷ Robinson, "Gregory VII and the Soldiers of Christ", 172.

⁵⁸ Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 94.

⁵⁹ Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes*, 155.

konusulmalıdır. Papa, imparatorları makamından indirebilir. Papanın izni olmadan hiçbir konsil genel kabul edilemez. Onun otoritesi olmadan hiçbir kitap ya da kitap bölümü kanonik sayılamaz. Papa tarafından verilen hükümler hiç kimse tarafından geri alınamaz. Papa, hiç kimse tarafından yargılanamaz. Roma Kilisesi hiçbir zaman hata yapmamıştır ve kutsal metinlerin işaret ettiği üzere sonsuza kadar da hata yapmayacaktır. Papa, sinod toplamadan piskoposları görevinden alabilir ya da makama atayabilir. Roma Kilisesi ile barış içinde olmayan hiç kimse Katolik sayılamaz. Papa, halkı, kötü yöneticilere olan bağlılıklarından kurtarabilir.⁶⁰ Görüldüğü üzere *Dictatus Papae*, papayı dünya üzerindeki yegâne otorite ilan etmekte ve onu açıkça tanrısal bir konuma yerleştirmektedir. Bu anlayışa göre bir kimsenin hem Papalığa karşı çıkması hem de Hıristiyan kalması mümkün değildir. Ona göre Roma Kilisesi, doğruluğun bedenlenmiş halidir. Bu bağlamda Kilise'nin başı olan papa da Hıristiyan dünyasının tamamında hukuku ve düzeni en iyi şekilde bilen ve buna göre kurallar koyabilecek yegâne kişidir.⁶¹

Alman Kralı I. Otto'nun mirasını devam ettiren, tıpkı Gregorius gibi sahip olduğu yetkinin Tanrı tarafından verildiğine ve kendisinin iyilerin tarafından olduğuna inanan IV. Henry'nin Milano olayları sonucunda özellikle Roma'ya yakın olan Fermo ve Spoleto gibi bölgelere piskoposluk atamaları yapması neticesinde Gregorius, 8 Aralık 1075 tarihinde Henry'i azarlayan, dini meselelere müdahale etmemesi ve Kilise'nin özgürlüğünü tehlikeye atmaması konusunda uyarıcı bir mektup göndermiştir. Bu mektup karşısında sessiz kalmayan Henry, ertesi yıl Alman piskoposlarla birlikte Worms'ta bir sinod toplayarak Gregorius'u Papalık makamını gasp etmekle ve yetkilerini kötüye kullanmakla itham etmiştir. Bu sinodda Gregorius "sahte bir keşiş" olarak nitelenmiş ve Lombardiya piskoposları tarafından onaylanan bir kararla Gregorius'un papalıktan azledildiği ilan edilmiştir. Ayrıca geniş çapta dağıtılmak üzere papaya bir mektup yazan Henry, mektuba başlarken "*Gasp yoluyla değil Tanrı'nın buyruğuna uygun olarak kral olan Henry'den, artık papa değil yalnızca sahte bir keşiş olan Hildebrand'a*" ifadelerini kullanmıştır. Bu duruma çok hızlı bir şekilde reaksiyon gösteren Gregorius, 1076 yılında Roma'da topladığı sinodda IV. Henry'i ve

⁶⁰ Ernest F. Henderson, *Select Historical Documents of the Middle Ages* (London: George Bell and Sons, 1910), 366-367.

⁶¹ Ullmann, *Growth of Papal Government in Middle Ages*, 275.

kendisini destekleyen Lombardiya piskoposlarını aforoz etmiş, *Dictatus Papae* uyarınca tebaasını da imparatora olan bağlılık ve sadakat yemininden azat etmiştir.⁶²

Henry'nin aforozu, imparatorluk içerisinde kargaşaya yol açmıştır. Özellikle Saksonya bölgesindeki prensler, fırsattan istifade ederek ayaklanmış ve Henry'e ultimatom vermişlerdir. Buna göre Henry, bir yıl içerisinde papaya dini itaatle bağlı olduğu hususunda yemin etmeli ve aforoz cezasından kurtulmalıdır. 1077 yılının başında Augsburg'ta papanın huzurunda yapılacak olan toplantıda papa ile imparator arasındaki problemler çözüme kavuşturulmalıdır. Alman prenslerin talebine olumlu karşılık veren Gregorius yola çıkmış ancak Lombard bölgesindeki Papalık karşıtlarının engeliyle karşılaştığı için Canossa'da bir kaleye çekilmiştir. Prenslerin verdiği sürenin dolduğunu gören Henry, Canossa'ya gelmiş ve rivayete göre karlı bir havada üç gün boyunca yalın ayak kale kapısının önünde bekledikten sonra papa tarafından kabul edilerek af dilemiş ve bağışlanmıştır. İlk etapta bu durum Papalık için muhteşem bir zafer gibi görünse de esas zafer Henry'e aittir. Çünkü Gregorius, dönemin vakanüvislerden Merseburglu Bruno'nun (ö. 1083?) aktardığı kadarıyla Henry'nin yalnızca aforozunu kaldırmış olmasına rağmen,⁶³ ikili arasında yaşanan bu hadise, Henry'nin Papalık ile tamamen barıştığı ve imparatorluğunun onaylandığı şeklinde yorumlanmıştır. Gregorius tarafından ihanete uğradıklarını düşünen prensler, Henry'e isyan ederek Swabialı Rudolf'u (ö. 1080) kral ilan etmiş ve imparatorluk içerisinde iç savaş çıkmıştır. Her ne kadar Gregorius, Henry ile Rudolf arasında uzlaşma sağlamaya çalışsa da Henry'nin Gregorius'a karşı olumsuz bir tavır takınması ve Rudolf'un atama meselesinde Kilise'ye müdahale etmeyeceğine dair verdiği taahhütler neticesinde Gregorius bir kez daha Henry'nin karşısında yer alarak 1080 yılında onu bir kez daha aforoz ederken Rudolf'u kral ilan etmiştir. Ancak bu aforozun pek bir önemi yoktur.

⁶² Whalen, *The Medieval Papacy*, 98-99; O'Malley, *A History of the Popes From Peter to the Present*, 100-101.

⁶³ I. S. Robinson, "Pope Gregory VII, the Princes and the Pactum 1077-1080", *The English Historical Review* 94/373 (1979), 724.

Çünkü bu defa saldırgan olanın Gregorius, haklarını savunanın ise Henry olduğu düşünülmüş ve Papalığa olan destek azalmıştır.⁶⁴

Gregorius'un aforozuna Alman piskoposlarla cevap veren Henry, 25 Haziran 1080'de Brixen Sinodu'nu toplamıştır. Burada Gregorius papalıktan azledilmiş ve yerine Ravenna Piskoposu Guibert (ö. 1100), III. Clement ismiyle papa seçilmiştir. Böylece Avrupa aynı anda iki imparator ve iki papaya sahip olmuştur. Ancak bu durum aynı yılın sonlarında Henry ile Rudolf arasında gerçekleşen Hohenmölsen Savaşı'nda Rudolf'un ölümüyle değişmiştir. Bu noktadan itibaren Gregorius, Henry'e karşı geri adım atma girişimlerinde bulunsa da bir işe yaramamış, siyasi ve askeri gücü arkasına alan Henry, Roma'ya ilerlemiştir. 21 Mart 1084'te Henry'nin şehre girmesi üzerine Gregorius, Sant' Angelo kale-sine sığınmıştır. Henry tarafından papa yapılan III. Clement'in makama gelmez yaptığı ilk iş Henry'e imparatorluk tacını giydirmek olmuştur. 1059 yılında yapılan anlaşma gereği Robert Guiscard liderliğindeki Normanlar, Gregorius'u kurtarmak için Roma'ya gelmiş ve şehri geri almıştır. Ancak şehir alındıktan sonra üç gün boyunca yağmalanmış, binlerce Romalı esir alınmış, kadınlar tecavüze uğramış ve şehrin büyük bir bölümü yanmıştır. Yaşanan olaylar nedeniyle galeyana gelen ve bütün suçun papaya ait olduğunu düşünen halk, Gregorius'u Normanlarla şehirden kovmuştur. Normanların esaretinde önce Monte Cassino'ya ardından Solerno'ya giden Gregorius, bir yıl süren esaret hayatının sonunda 25 Mayıs 1085'te ölmüştür. Rivayete göre ölmeden önceki son sözleri şunlardır: *"Adaleti sevdim ve haksızlıktan nefret ettim. Bu nedenle sürgünde ölüyorum."*⁶⁵

Papa VII. Gregorius, İmparator IV. Henry ile girdiği mücadeleyi kaybetmiş ve başarısız olmuş olsa da gerçekleştirdiği faaliyetler ve dile getirdikleri sayesinde ilerleyen süreçte Papalığın gideceği yönü keskin çizgilerle tayin etmiştir. İmparatorun mutlak gücüne rağmen Gregorius'un halefleri reformist bir tutum sergilemiş ve Kilise'nin özgürlüğü fikri çerçevesinde Papalığın otoritesinin diğer bütün makamlardan üstün olduğunu savunmaya devam etmişlerdir.

⁶⁴ Duffy, *Saints & Sinners*, 124-126; Deanesly, *A History of the Medieval Church 590-1500*, 94-95; McCabe, *Crises in the History of the Papacy*, 163-167.

⁶⁵ Sayime Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/1 (2011), 108-109; Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, 263-264.

Gregorius'un Havari Petrus'la yapmış olduğu özdeşleştirme üzerinden temellendirilen bu düşünce, yaklaşık yüz yıl sonra Papa III. Innocent (ö. 1216) tarafından bir sonraki seviyeye taşınmış ve Innocent, Petrus'u da aradan çıkararak papanın doğrudan doğruya İsa Mesih'in vekili olduğunu ifade etmiştir. VII. Gregorius'un XI. yüzyıl Papalık reformuna yaptığı etkinin yankıları Avrupa'da yüzyıllar boyunca sürmüş ve Batı Hıristiyanlığının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.⁶⁶ XI. yüzyıl papalarından yalnızca VII. Gregorius'un mektuplarının ve papalık faaliyetleriyle ilgili kayıtların günümüze ulaşması da tarih boyunca Papalık tarafından kendisine ne kadar fazla değer verildiğinin en önemli göstergelerinden biridir.⁶⁷

Görüldüğü üzere İmparator III. Henry'nin papa olarak IX. Leo'yu atamasıyla Papalık tarafından benimsenen reform hareketi, Leo'nun haleflerinin de katkılarıyla zaman içerisinde adım adım gelişmiştir. Bu dönemde Papalık reformunun merkezinde simoni ve ruhban evliliğiyle mücadelenin olduğu görülmektedir. VII. Gregorius'un Papalık makamına gelişyle birlikte bu durum değişmiştir. Onun yönetimi altında reformun esas amacı, siyasi otoritelerin yaptığı atamaları sonlandırmak olarak belirlenmiştir. Gerçekleşen bu değişimin yanlış olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü hem simoni hem de ruhban evliliğinin arka planında ruhban sınıfına mensup olmayan kişilerin yaptıkları atamalar bulunmaktadır. Gregorius'un reform adına yaptığı hamleler giderek agresifleşmiş ve başlangıçta Kilise'nin özgürleştirilmesi için hareket ederken ilerleyen süreçte Papalığın mutlak egemenliğini tesis etmeye çalışmıştır. Bu durum, toplumun her kesiminde karşılık bulan XI. yüzyıl reformunun, yalnızca Papalığı merkeze alan ve herhangi bir siyasi otoriteye karşı Papalığın üstünlüğünü savunan bir harekete dönüşmesine neden olmuştur. Bir anlamda reform, manevî yapısını kaybederek dünyevî bir kimliğe bürünmüştür.

Sonuç

Cluny hareketiyle kendini göstermeye başlayan reform, XI. yy'da Papalığın genel politikası haline gelmiştir. Papalık reformunu şekillendiren üç büyük

⁶⁶ Duffy, *Saints & Sinners*, 127-128; Whalen, *The Medieval Papacy*, 100; McCabe, *Crises in the History of the Papacy*, 170; Kelly, *The Oxford Dictionary of Popes*, 156; Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, çev. Hanife Güven - Uğur Güven (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019), 309-310.

⁶⁷ Cowdrey, "Pope Gregory VII (1073-85) and the Liturgy", 61.

problem bulunmaktadır. Bunlar; simoni, ruhban evliliği meselesi ve atama sorunudur. Her ne kadar bu problemler XI. yüzyıl reformunun merkezinde yer alsalar da yüzyıllardır Kilise içerisinde tartışılan ve zaman zaman çözüme kavuşturulmaya çalışılan meselelerdir. IV. yüzyılda Hıristiyanlığın devlet dini haline gelmesiyle birlikte siyasi bir kimlik de kazanan Hıristiyanlık, 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Avrupa'da farklı bir noktaya evrilmiştir. O dönemden itibaren manevi otoritenin yanında maddi otoriteyi de bir şekilde etkisi almaya çalışan Papalık, siyasi iktidarlarla sıklıkla karşı karşıya gelmiştir. Karolenj İmparatorluğu'nun dağılmasının yarattığı etki Kilise'yi her anlamda etkilemiştir. Karanlık Çağ olarak adlandırılan IX-X. yüzyıllarda yaşananlar Kilise-Devlet ilişkisinin şekillenmesine neden olmuştur. Genelde Hıristiyanlığın özelde Papalığın giderek yozlaştığını gören kişiler, devletin müdahalesinden kurtulmadığı sürece Kilise'nin yozlaşmaya devam edeceği fikrini benimsemiştir. XI. yüzyıl reformunun merkezinde bulunun "Kilise'nin özgürleşmesi" düşüncesi ilk etapta simoni, din adamlarının evliliği gibi tikel meseleler üzerinden ele alınmıştır. Problemlerin kökeninde atama sorununun bulunduğu fark edilmesine rağmen imparatorluğun güçlü olması nedeniyle özgürleşebilmek adına gerekli adımlar atılamamıştır. Ancak imparatorluğun zayıflamaya başlaması, Papalığın daha cesur hamleler yapmasına imkân vermiştir. Bununla birlikte reform yalnızca Papalık içerisinde değil keşişler ve halk arasında da uzun bir süre karşılık bularak varlığını sürdürmüştür.

VII. Gregorius'un papa seçilmesinin ardından ise reform politikalarında ciddi bir değişiklik meydana gelmiştir. Tikel hususlar yerine problemin kökenine inmeyi tercih eden Gregorius, ilan ettiği fermanlar ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle imparatorluğu doğrudan karşısına almış ve yüzlerce yıldır üstü kapalı bir şekilde, belirli dengeler gözetilerek yönetilen Kilise-Devlet gerilimini meydana çıkarmıştır. *Dictatus Papae* isimli fermanıyla papayı, tüm dünyadaki en üstün otorite ilan eden Gregorius, kendisinden önceki hiçbir papanın göstermediği türde bir agresiflik sergilemiştir. Onu bu şekilde davranmaya sevk eden nedenler arasında Karanlık Çağ'da yaşananlar, Cluny manastırlarında almış olduğu katı eğitim, hayatının önemli bir kısmını Papalık hizmetinde geçirerek her türlü problemi doğrudan tecrübe etmesi ve İmparator III. Henry tarafından makamından azledilen hocasıyla birlikte sürgüne gitmesi gibi nedenler zikredilebilir. Fakat bu nedenlerin hiçbiri reformun geri dönülemez bir şekilde

dönüşüme uğradığı gerçeğini değiştirmemektedir. VII. Gregorius ile birlikte reform hareketi, toplumsal hüviyetini kaybederek papanın üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışan bir yapıya bürünmüştür. Nitekim Gregorius'un açtığı kapıdan ilerleyen halefleri de onun söylemlerini devam ettirmiş ve papanın otoritesi altında yönetilen bir Hıristiyan dünyası oluşturmak için çaba göstermiştir. Bu bağlamda, ahlaki ve manevi önceliklere sahip olan XI. Papalık Reformu'nun, Kilise-Devlet çatışmasının gölgesi altında VII. Gregorius tarafından dünyevi ve siyasi bir reforma dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Bauer, Susan Wise. *Ortaçağ Dünyası*. çev. Mehmet Moralı. İstanbul: ALFA, 2022.
- Brooke, C. N. L. "Gregorian Reform in Action: Clerical Marriage in England 1050-1200". *The Cambridge Historical Journal* 12/1 (1956), 1-21.
- Cantor, Norman F. "The Crises of Western Monasticism, 1050-1130". *The American Historical Review* 66/1 (1960), 47-67.
- Cheetham, Nicholas. *Keepers of the Keys: A History of Popes from St. Peter to John Paul II*. New York: Charles Scribner's Sons, 1983.
- Cowdrey, H. E. J. "Pope Gregory VII (1073-85) and the Liturgy". *The Journal of Theological Studies* 55/1 (2004), 55-83.
- Çoban, Bekir Zakir. *Geçmişten Günümüze Papalık*. İstanbul: İnsan Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Davis, R. H. C. *Orta Çağ Avrupa Tarihi*. çev. Rumeysa Şişman. İstanbul: Dergah Yayınları, 2. Basım, 2020.
- Deanesly, Margaret. *A History of the Medieval Church 590-1500*. London: Routledge, 1990.
- Dinleyici, Mustafa Furkan. *Orta Çağ Papalığının Mimarı Gregorius Magnus*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2023.
- Dinleyici, Mustafa Furkan. "Papalığın Karanlık Çağı: Saeculum Obscurum". *Hıristiyanlık Üzerine İncelemeler*. ed. İsmail Taşpınar - Dursun Ali Aykıt. Ankara: Sonçağ Akademi, 2023.

- Dinleyici, Mustafa Furkan. "Roma Katolik Kilisesi'nin 'Büyük' Papaları". *Hıristiyanlık Üzerine İncelemeler*. ed. İsmail Taşpınar - Dursun Ali Aykıt. 75-114. Ankara: Sonçağ Akademi, 2023.
- Duffy, Eamon. *Saints & Sinners: A History of the Popes*. New Haven, Conn. London: Yale University Press, 3rd ed., 2006.
- Durmaz, Sayime. "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/1 (2011), 93-120.
- Dwyer, John C. *Church History: Twenty Centuries of Catholic Christianity*. New Jersey: Paulist Press, 1998.
- Goldberg, Eric J. *Struggle for Empire: Kingship and Conflict Under Louis the German, 817-876*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2009.
- Grassi, J. A. "Simon Magus". *New Catholic Encyclopedia* (Second Edition). 13/130-131. Washington D.C.: Thomson and Gale, 2003.
- Güzeldal, Yasin. *Aziz Benedikt ve Hıristiyan Manastır Yaşamı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2021.
- Gwynn, Aubrey. "Gregory VII as Modern Scholars See Him". *Studies: An Irish Quaterly Review* 39/153 (1950), 40-50.
- Henderson, Ernest F. *Select Historical Documents of the Middle Ages*. London: George Bell and Sons, 1910.
- Howe, John. "The Nobility's Reform of the Medieval Church". *The American Historical Review* 93/2 (1988), 317-339.
- Kelly, John N. D. *The Oxford Dictionary of Popes*. Oxford: Oxford University Press, 1989.
- Ladner, Gerhart B. "Aspects of Mediaeval Thought on Church and State". *The Review of Politics* 9/4 (1947), 403-422.
- Le Goff, Jacques. *Ortaçağ Batı Uygarlığı*. çev. Hanife Güven - Uğur Güven. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 3. Basım, 2019.

- Lewis, Brenda Ralph. *Papaların Karanlık Tarihi*. çev. Sena Nur Yavuz. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Liudprando di Cremona. *The Complete Works of Liudprand of Cremona*. çev. Paolo Squatriti. Washington D.C.: The Catholic University of America Press, 2007.
- Malegam, Jehangir Yezdi. "Pro-Papacy Polemic and Purity of the Church: The Gregorian Reform". *A Companion to the Medieval Papacy: Growth of Ideology and Institution*. ed. Atria Larson - Keith Sisson. Leiden: Brill, 2016.
- Mann, Horace K. *The Life of the Popes in the Early Middle Ages*. Dryden House, Gerrard Street W.: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., Ltd., 1910.
- McBrien, Richard P. *The Pocket Guide to the Popes*. London: Harper Collins, 2006.
- McCabe, Joseph. *Crises in the History of the Papacy*. New York and London: G.P. Putnam's Sons, 1916.
- Mclaughlin, Megan. "The Bishop in the Bedroom: Witnessing Episcopal Sexuality in an Age of Reform". *Journal of History of Sexuality* 19/1 (2010), 17-34.
- Morris, Colin. *The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250*. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- O'Loughlin, Thomas. "Celibate Clergy: The Need for Historical Debate". *New Blackfriars* 85/1000 (2004), 583-597.
- O'Malley, John. *A History of the Popes From Peter to the Present*. Estover Road, UK: A Sheed & Ward Book, 2009.
- Pirene, Henri. *Kavimler Göçü'nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi*. çev. Sinan Akbaytürk. İstanbul: Selenge Yayınları, 2022.
- Pope Gregorius VII. *The Correspondence of Pope Gregory VII: Selected Letters from Registrum*. çev. Ephraim Emerton. New York: Columbia University Press, 1990.
- Rennie, Kriston R. "Extending Gregory VII's 'Friendship Newtwork': Social Contacts in Late Eleventh-Century France". *History* 93/4 (312) (2008), 475-496.

- Robinson, I. S. "Gregory VII and the Soldiers of Christ". *History* 58/193 (1973), 169-192.
- Robinson, I. S. "Pope Gregory VII, the Princes and the Pactum 1077-1080". *The English Historical Review* 94/373 (1979), 721-726.
- Robinson, I. S. "The Friendship Network of Gregory VII". *History* 63/207 (1978), 1-22.
- Robinson, I. S. *The Papal Reform of the Eleventh Century Lives of Pope Leo IX and Pope Gregory VII*. Manchester: Manchester University Press, 2004.
- Ullmann, Walter. *Growth of Papal Government in Middle Ages*. London: Methuen & Co. Ltd, 1962.
- Walker, Williston vd. *A History of the Christian Church*. New York: Scribner Books, 1985.
- Whalen, Brett Edward. *The Medieval Papacy*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire UK: Palgrave Macmillan, 2014.